

För konsten till publiken

Curatorernas arbetsvillkor
i Sverige

SVENSK
CURATORFÖRENING

Rapport beställd av Svensk curatorförening, september 2023

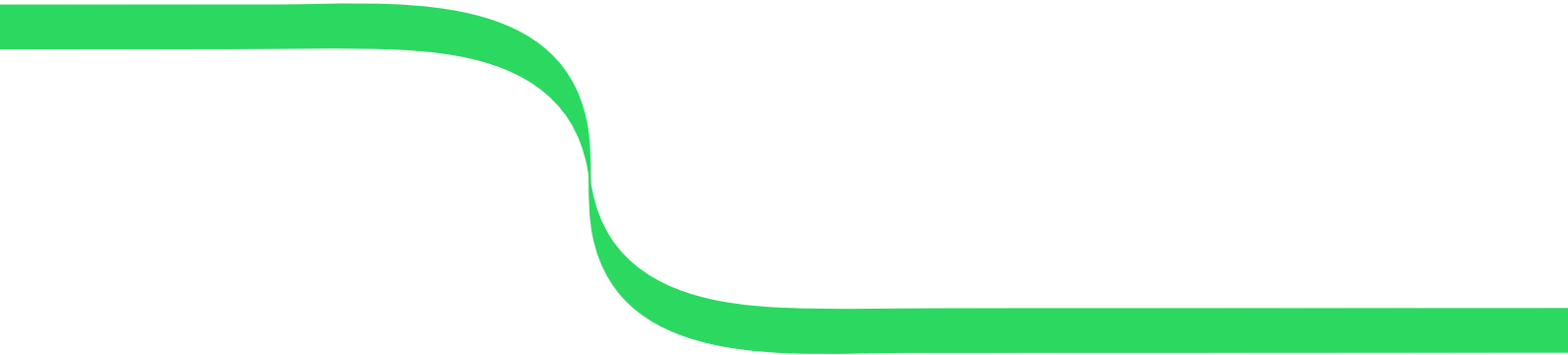
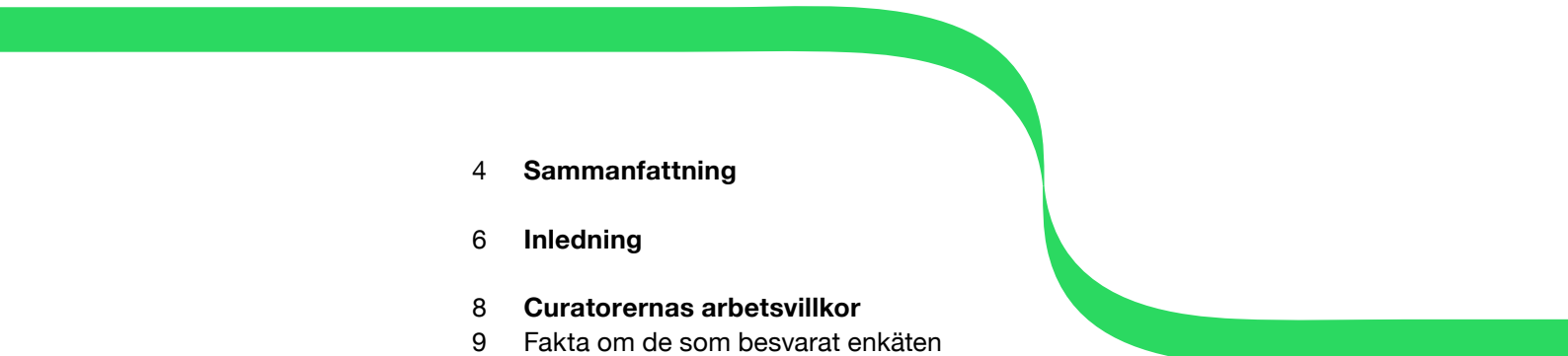
Rapportförfattare: Tanja von Brünken, fristående konsult och tidigare kansliråd på Kulturdepartementet med ansvar för bildkonst och konstmuseer.

Enkätundersökning: Sarah Rodrigues, curator och styrelseledamot i Svensk curatorförening (2022–2023). Enkäten gjordes som en del av en magisteruppsats inom Internationellt masterprogram i curating, med inriktning mot konst, management och juridik vid Stockholms universitet och i nära samråd med Svensk curatorförening.

Grafisk form: Thomas Bush.

Svensk curatorförening är en politiskt obunden ideell förening som bildades 2021. Föreningens syfte är att företräda, tillvarata och främja curatorers yrkesmässiga, ekonomiska och sociala villkor genom att:

- initiera professionella forum som kan lyfta den offentliga diskussionen om samtida curatorieell praktik och dess historia
- representera och stödja medlemmarna i frågor som berör såväl praktiskt som intellektuellt arbete
- skapa möjligheter för nationella och internationella samarbeten
- bevaka, försvara och hävda yttrandefriheten och de demokratiska principerna samt motverka all form av diskriminering
- verka för god kollegialitet och solidaritet curatorer och andra konstprofessionella emellan.

4	Sammanfattning
6	Inledning
8	Curatorernas arbetsvillkor
9	Fakta om de som besvarat enkäten
10	Vilka anställningsformer finns för curatorer?
11	Vad tjänar en curator?
13	Hur finansierar curatorer sina curatoriska projekt?
15	Hur internationellt är curatoryrket?
17	Var i Sverige arbetar curatorerna?
17	Vad är det bästa och det sämsta med att jobba som curator?
18	Vad hindrar en curators yrkesverksamhet i Sverige och hur kan dessa hinder övervinnas?
22	Avslutande diskussion
24	Om enkätstudien – fördjupad diskussion om metod och underlag
26	Referenser

Sammanfattning

Rapporten är baserad på en enkätstudie utförd av Svensk curatorförening vintern 2022–2023 med fokus på arbetsvillkor, behov samt önskemål bland professionella curatorer verksamma i Sverige. Syftet med rapporten är att ge en första bild av curatorernas arbetsvillkor. Målet med studien är att öka kunskapen om curatorernas arbete och arbetssituation samt att skapa ett underlag för föreningens fortsatta arbete att driva curatorernas frågor.

De 108 professionella curatorer som har besvarat enkäten är högutbildade och relativt väletablerade inom yrket. Majoriteten är anställda, oftast vid en offentlig institution. Ca 40 procent är frilansare. Anställningsformen är det som har störst betydelse för arbetsvillkoren som curator. En frilansande curator tjänar drygt hälften av vad en anställd curator tjänar per år på sitt curatorielle arbete. Liksom inom andra konstnärsyrken måste därför de flesta frilansande curatorer ha ett annat arbete vid sidan av för att klara uppehållet, även när de arbetar heltid som curatorer. Inte oväntat uppger frilansarna låg och/eller opålitlig lön som det sämsta med att jobba som frilansande curator, följt av otrygghet på jobbet och osäkerhet om jobbet kommer kunna behållas. De anställda curatorerna lyfter istället den höga arbetsbördan följt av byråkrati. Det bästa med att vara curator är enligt både frilansande och anställda curatorer den stimulerande arbetsmiljön.

De största hindren för en curators yrkesverksamhet i Sverige är enligt curatorerna svag ekonomi och bristande stödstrukturer i form av låg lön respektive svårigheter att hitta stöd för projekt. Även brist på jobb möjligheter och hög konkurrens lyfts som stora hinder. För att övervinna dessa hinder anser curatorerna att det behövs strukturella förändringar hos de kulturella institutionerna och finansiella stödstrukturer som offentliga bidrag till curatorer. De anser även att synligheten och kunskapen om curators roll och kompetens behöver öka. Enkätens resultat understryker vikten av förslagen i Återstartsutredningens betänkande *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77) som dels föreslog inrättandet av ett stöd för samarbeten mellan frilansande curatorer och konstinstitutioner, dels särskilt lyfte behovet av stipendier inom bild- och formområdet till curatorer.

I den avslutande diskussionen lyfts att de markant skilda arbetsvillkor som enkäten visar på mellan anställda och frilansande curatorer leder till bristande rörlighet och onödig konkurrens. Det gynnar inte svensk bildkonst. På en kvalitativ samtida bildkonstscen visas en mångfald samtida konst. Eftersom curatorerna har en nyckelroll vad gäller vilken konst och vilka konstnärskap som visas för publiken, måste det också finnas en mångfald bland curatorerna för att uppnå en dynamisk konstscen. Detta kräver att det finns ekonomiska förutsättningar att vara frilansare samt en förståelse för värdet av curatorernas arbete hos den institutionella konstvärlden. Att de konstnärspolitiska stöden öppnas upp för curatorer i likhet med hur det är i våra grannländer, skulle i detta sammanhang innebära en viktig signal och ett erkännande av curators roll som konstnärlig yrkesroll och drivkraft i Sveriges samtida konst- och kulturliv.

Inledning

Curatorn har en central roll inom bildkonsten genom att skapa utställningar och projekt som gör att konsten når ut till publiken. Curatorn leder, samverkar eller samlar konstnärer inom bildkonst, form, performance och andra discipliner på motsvarande sätt som regissörer, koreografer och dirigenter gör inom sina respektive konstfält. Curatorns roll är därmed central när det gäller att som arrangör skapa arbetstillfällen för bildkonstnärer, driva bildkonstområdets internationalisering samt verka för att professionell bildkonst ska nå ut i hela landet. Yrket curator har funnits länge och sedan slutet av 1990-talet/början av 2000-talet finns ett flertal utbildningar för curatorer på universitet och högskolor i Sverige, vilket har bidragit till formandet av ett eget fält som vid sidan av det mer traditionella museologiska arbetsområdet, aktivt engagerar sig i samtida konst och kulturproduktion.¹

Trots detta är curatorn fortfarande en förbisedd yrkesgrupp inom det bidragssystem som i mångt och mycket upprätthåller svenskt kulturliv på professionell nivå. I kommunerna finns få möjligheter att söka anslag och ofta kan curatorerna inte söka ersättning för det egna arbetet utan enbart för produktion och konstnärers medverkan. På statlig nivå kan curatorer söka medel från

Statens kulturråds anslag för det fria konstlivet för utställningar, programverksamhet eller andra projekt. Men de kan, till skillnad från andra konstnärliga yrken som t.ex. tidigare nämnda koreografer, regissörer och dirigenter, inte söka Konstnärsnämndens stipendier för att utveckla sin konstnärliga verksamhet eller för internationellt kulturutbyte.

Att curatorerna faller mellan stolarna i bidragssystemet blev särskilt tydligt under coronapandemin då Konstnärsnämndens krisstöd kunde sökas av flera yrkesgrupper men inte av curatorer, vars projekt också ställdes in. Därmed stod curatorerna utan försörjning. Som svar på detta skapades Svensk curatorförening den 19 augusti 2021, en politiskt obunden ideell verksamhet och samlande röst för curatorer med syfte att företräda, tillvarata och främja curatorers yrkesmässiga, ekonomiska och sociala trygghet. Viktigt att påpeka är att detta inte är första gången som Sveriges curatorer organiserar sig för att verka för sina intressen. Ett tidigare initiativ var FOCS (Föreningen Organiserade Curatorer i Sverige) som var verksamma år 2006–2009.

Syftet med denna rapport är att ge en första bild av curatorernas arbetsvillkor i Sverige idag. Även om curatoryrket är etablerat inom konstområdet saknas det fortfarande studier om de som arbetar inom området, liksom om fältet i stort. Rapporten grundar sig därför på en enkätstudie utförd av Svensk curatorförening vintern 2022–2023 med fokus på arbetsvillkor, behov samt önskemål hos föreningens målgrupp. Målet med studien är att öka kunskapen om curatorernas arbete och arbetssituation samt att skapa ett underlag för föreningens fortsatta arbete att driva curatorernas frågor.

Enkätstudien riktades till professionella curatorer verksamma i Sverige. Den besvarades av 108 professionella curatorer utifrån uppskattningsvis

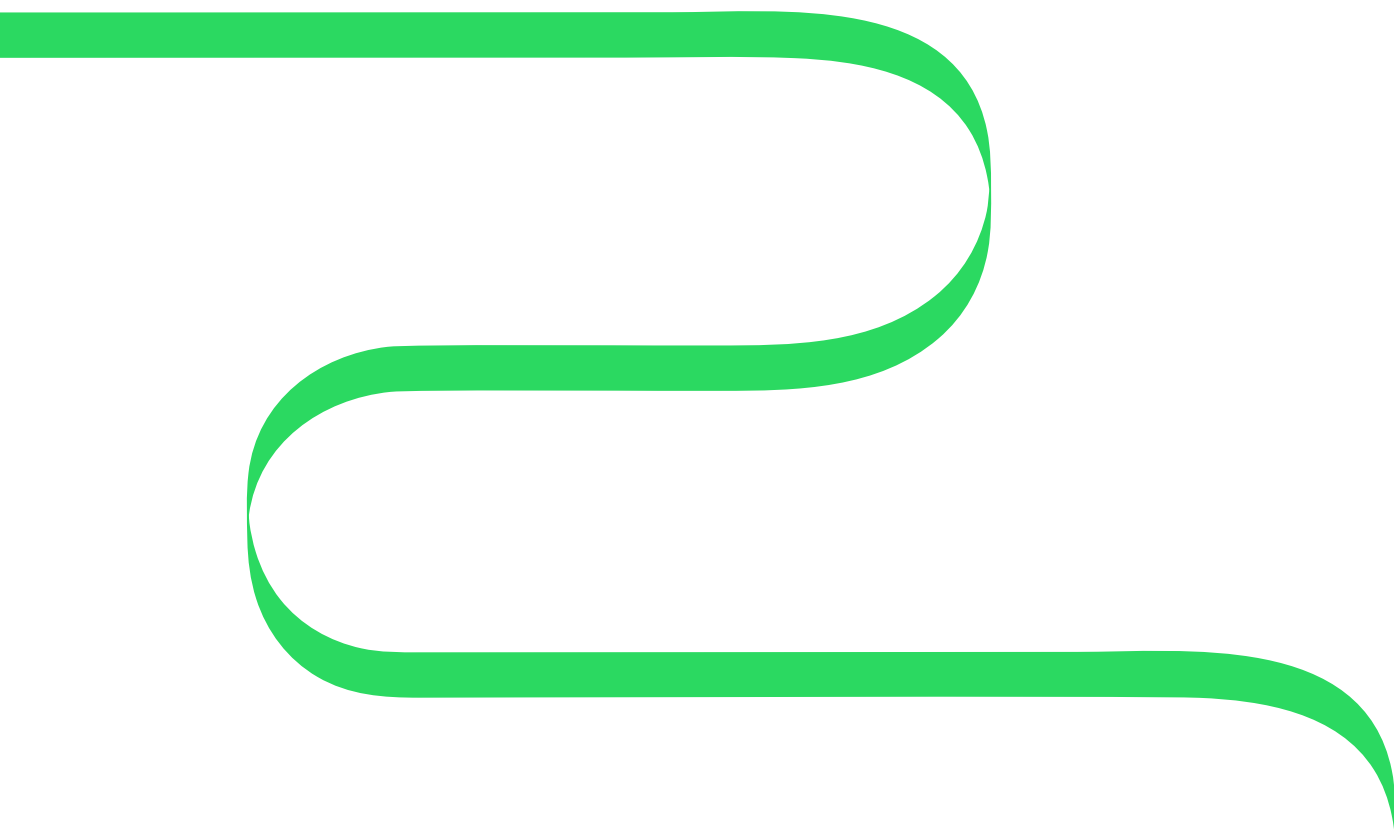
totalt 200–300 professionella curatorer i Sverige, vilket om uppskattningen stämmer tyder på en relativt god svarsfrekvens. Även om analysen begränsas av ett antal osäkerheter kring urval och representativitet, ska resultatet ses som ett första steg i att synliggöra yrkesgruppens situation och villkor på arbetsmarknaden. Som stöd i analysen av enkätens resultat har underlag hämtats från rapporten *Bildkonstens arrangörer: Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*² beställd av Bildkonst Sverige samt från den första undersökningen av frilanscuratorernas arbetsmarknad i Sverige, *En undersökning av frilanscuratorers arbetsmarknad i Sverige*³, som genomfördes år 2008 på beställning av IKK - Institutet för konstnärer och konstförmedlare. För utförligare beskrivning av enkätundersökningen, se den fördjupade diskussionen om metod och underlag i slutet av rapporten.

Vad gör en curator?

Curator är en konstnärlig yrkesroll inom bildkonstområdet. En curator förmedlar konst till publiken genom att skapa utställningar och projekt som sätter in konstverken i en helhet, en diskurs eller ett sammanhang som är större än varje enskilt verk. Detta sammanhang beskrivs ofta i curatorstexten och tar sitt uttryck i gestaltningen av utställningen; från komposition och urval av konstverk och konstnärer, via valet av plats och utställningsarkitektur till hur curatorn koreograferar besökarens rörelse på platsen. För curatorer som söker sig utanför de traditionella utställningsrummen kan platsens kontext och omgivning innebära fördjupade möjligheter att fläta samman konsten med platsen och dess historia. I sådana projekt kan det bli svårt att se var konstnärens arbete börjar och curatorns tar vid. Via de gestaltade berättelserna bidrar curatorn till att driva den konstnärliga utvecklingen framåt genom att peka ut nya riktningar, omtolka och kontextualisera konstverk.

1. Anna Johansson och Emma Reichert, *En undersökning av frilanscuratorers arbetsmarknad i Sverige*, 2008, s. 5.
2. Tanja von Brünken, *Bildkonstens arrangörer: Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, Stockholm, 2023.
3. Johansson och Reichert, *En undersökning av frilanscuratorers arbetsmarknad i Sverige*.

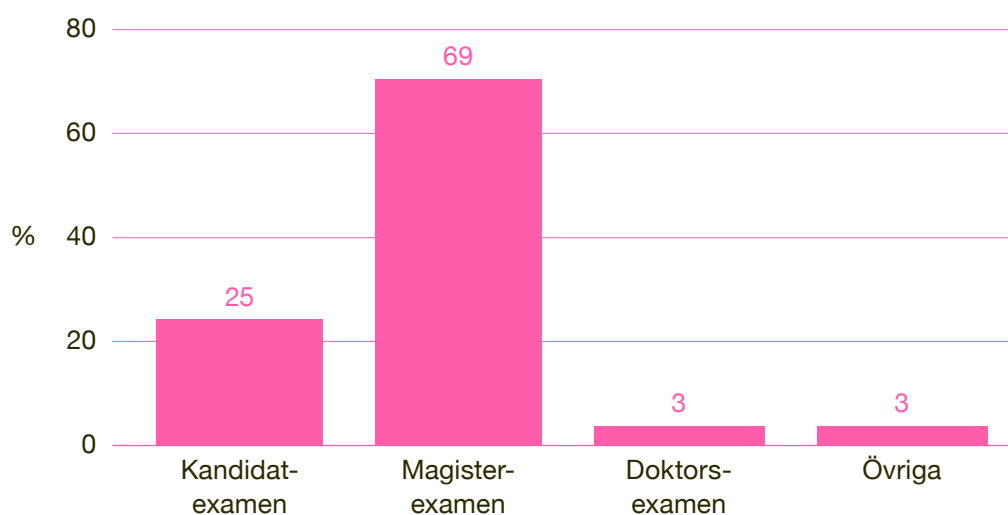
Curatorernas arbetsvillkor

Fakta om de som besvarat enkäten

Av de professionella curatorer som besvarade enkäten är 70 procent kvinnor, 25 procent män och 5 procent icke-binära. Åldersmässigt är respondenterna relativt väl fördelade över åldersgrupperna i arbetsför ålder, med några fler i gruppen 40–49 år. Undantaget är åldern 20–29 år som bara utgör 12 procent av respondenterna, vilket troligtvis avspeglar det faktum att de flesta curatorer har en lång utbildning bakom sig.

FIGUR 1 Högsta utbildningsnivå (procent)

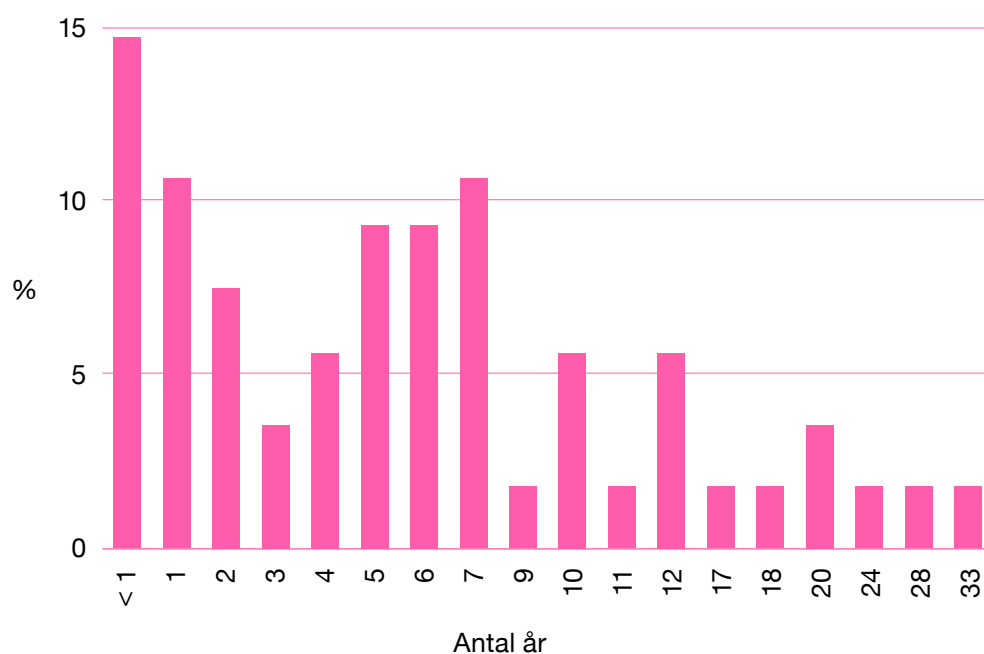

En majoritet av respondenterna har magisterexamen, 1/4 har kandidatexamen. Antalet aktiva år inom yrket sträcker sig från 1 till 36 år, men i snitt har respondenterna varit aktiva som professionella curatorer (betalda eller obetalda) i 11 år med en median på 9,5 år. De 108 professionella curatorer som har besvarat enkäten är således relativt väletablerade inom yrket.

Vilka anställningsformer finns för curatorer?

Curatorer arbetar både som anställda i organisationer och som frilansare. Av de som besvarat enkäten är majoriteten anställda (55 procent), de flesta vid en offentlig institution som ett museum eller en konsthall. Ungefär 13 procent av de anställda jobbar i en privat organisation, t.ex. ett galleri eller en stiftelse. Arbetsplatserna består av både små och större organisationer, men de flesta jobbar i en mellanstor organisation med 6–20 anställda.

FIGUR 2 Antal år som anställd på arbetsplatsen (procent)

Majoriteten av de anställda (ca 52 procent) har jobbat fem år eller mindre på sin nuvarande arbetsplats, vilket med tanke på ålder och etablering tyder på en viss rörlighet, i alla fall mellan institutionerna. 28 procent har arbetat mellan 5–10 år på nuvarande arbetsplats och 20 procent längre än 10 år. Majoriteten (85 procent) av de anställda arbetar heltid.

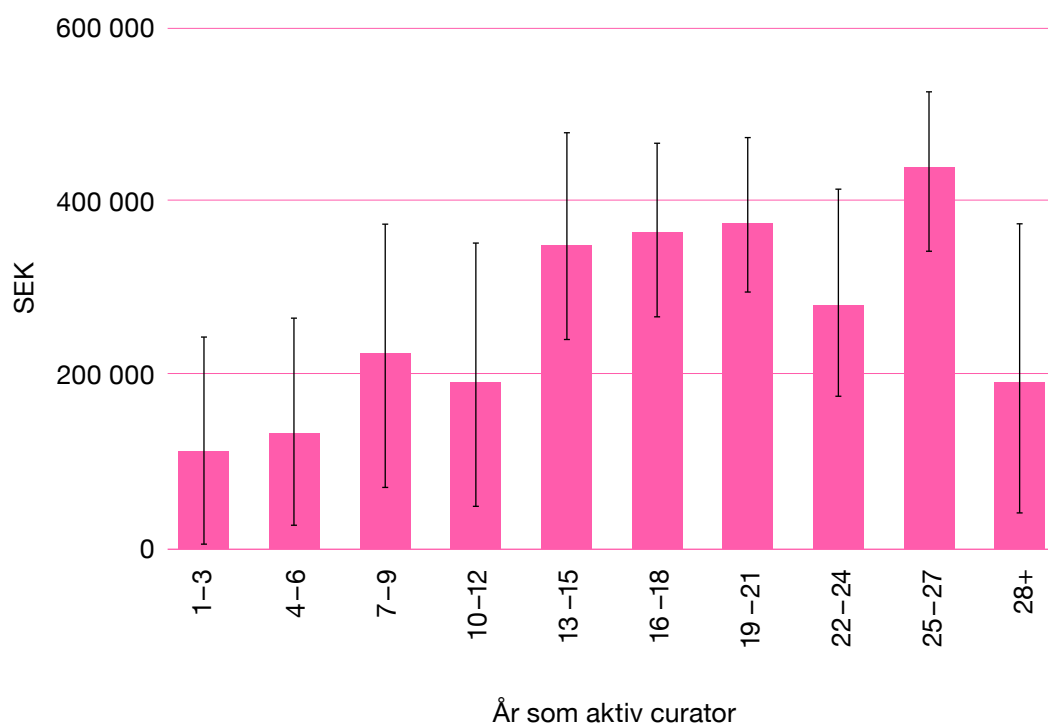
39 procent av enkätens respondenter är frilansare.⁴ Att fördelningen mellan anställda och frilansare ser ut på det sättet är troligtvis en effekt av urvals-metodiken, se vidare under metodavsnittet. Av frilansarna har ungefär 40 procent varit aktiva som frilansare i upp till 5 år, 40 procent upp till 10 år och 20 procent längre än 10 år. Bland frilansarna arbetar något mindre än hälften (46 procent) heltid.

4. Övriga svarande (5 procent) definierar sig som arbetslösa.

Vad tjänar en curator?

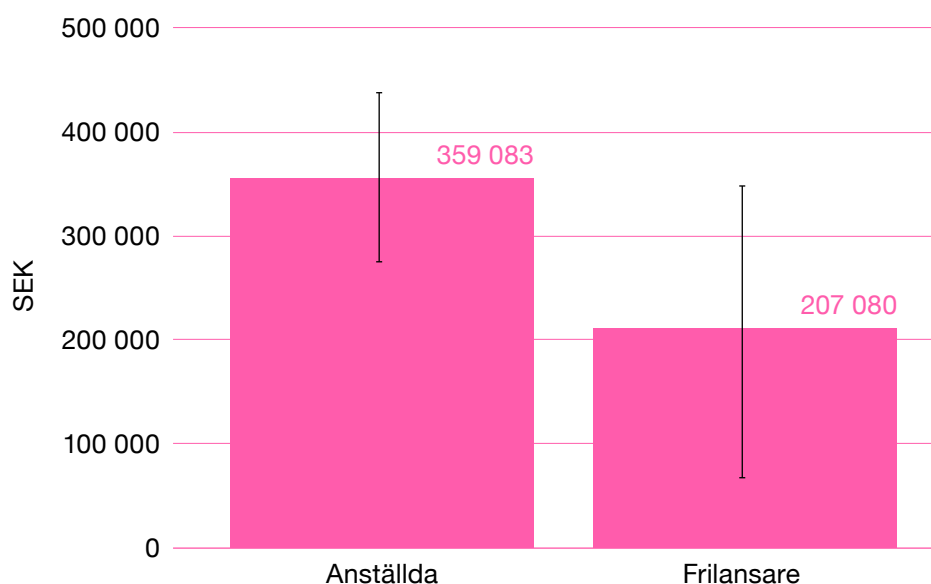
Att de flesta är anställda vid en institution avspeglar sig även i att majoriteten av respondenterna får sin huvudsakliga inkomst från jobbet som curator. Variationen i lön är stor men grafen nedan visar att det i gruppen som helhet går att se en viss ökning i lön i takt med ökad erfarenhet och att lönenivån efter ca 13 år som curator i genomsnitt planar ut kring ca 31–32 000 kr per månad efter skatt. En nedbrytning av siffrorna efter anställningsform visar att denna utveckling i lön är tydligare och mer stabilt ökande bland de anställda.

FIGUR 3 Årsinkomst efter skatt (SEK) år 2021 från curatorieellt arbete uppdelat på antal år som aktiv curator

När det gäller frilansare är det mest utmärkande att 58 procent av frilansarna har svarat att de får mindre än hälften av sin inkomst från curatorjobbet. En liten andel får faktiskt ingen inkomst alls från curatorjobbet och bortser man från dem som är arbetslösa är även dessa frilansare. En majoritet av frilansarna jobbar dock inte heltid, vilket till viss del kan förklara skillnaderna. Möjligtvis går att ana en generell inkomstökning efter 10 år i branschen för frilansarna, men det är också rimligt att anta att en del av dem som inte kan försörja sig i tillräcklig utsträckning som frilansande curator lämnar yrket.

FIGUR 4 Årsinkomst från professionellt curatorarbete bland anställda och frilansare som arbetar 33 timmar per vecka eller mer (årsinkomst efter skatt)

Vid en jämförelse av årsinkomsten efter skatt från professionellt curatorarbete mellan anställda och frilansande curatorer som alla arbetar 33 timmar eller mer per vecka, blir det dock tydligt att en frilansare tjänar nästan hälften av vad en anställd curator får ut per år. Detta trots att båda grupperna arbetar ungefär lika mycket. Liksom inom andra konstnärsyrken måste alltså de flesta frilansande curatorer ha ett annat arbete vid sidan av för att klara uppehållet, även när de arbetar heltid som curatorer. Många arbetar som kombinatorer, dvs. de har olika inkomster av olika slag under ett inkomstår.⁵

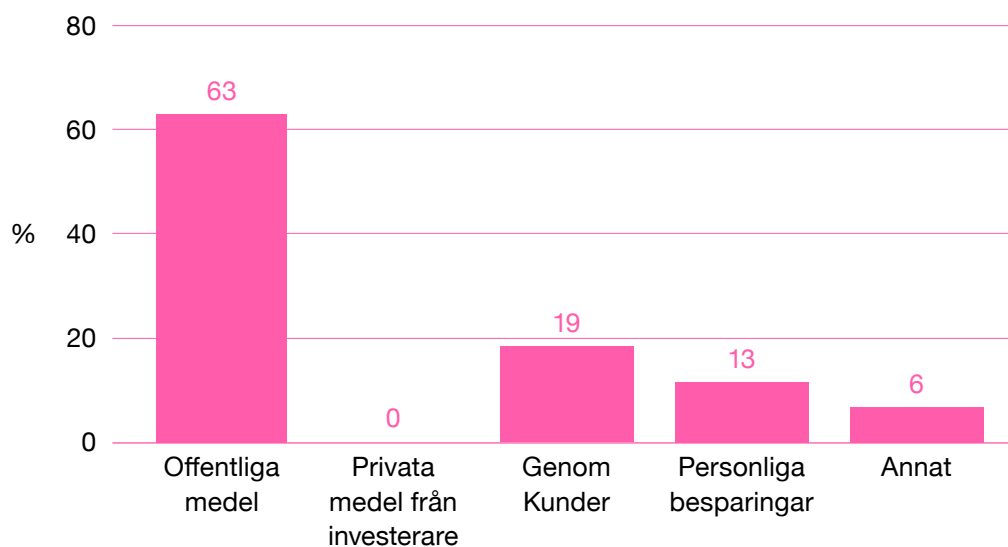
Även den statliga Återstartsutredningen konstaterar i sitt betänkande *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77) att curatorer även i normala fall (då det inte är pandemi) har svårt att få betalt för utfört arbete.⁶ Enkätundersökningens resultat stärker detta påstående när det gäller de frilansande curatorerna. Inkomsterna och inkomstutvecklingen mellan anställda och frilansande curatorer ser markant olika ut.

5. För mer information om kombinatorer och konstnärers arbetsvillkor i allmänhet, se utredningen *Konstnär - oavsett villkor?* (SOU 2018:23), s. 144.

6. *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), s. 113.

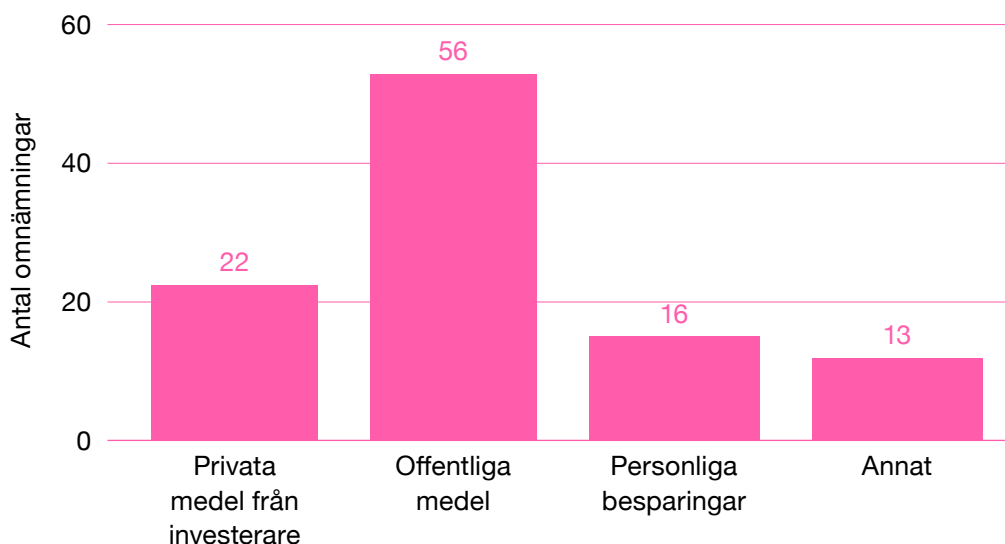
Hur finansierar curatorer sina curatorielle projekt?

FIGUR 5 Frilansarnas vanligaste finansieringskälla för curatorielle projekt (procent)

Svenskt professionellt kulturliv upprätthålls i huvudsak i dag genom offentlig finansiering. Bildkonstområdet är inget undantag. Som vi sett tidigare arbetar majoriteten av de anställda curatorerna i enkäten på en offentlig institution. På frågan hur de curatorielle projekten finansieras svarar även majoriteten av frilansarna att de oftast finansierar sina projekt genom offentliga bidrag och stipendier. Endast ca 20 procent finansierar projekten via kunder och ingen svarar att de oftast finansierar projekten genom stöd från privata investerare. Då är det t.o.m. vanligare att projekten finansieras med personliga besparingar ur egen ficka.

FIGUR 6 Finansieringskälla för curatorernas första curatoriska projekt

Inte helt oväntat finansierades även respondenternas första curatoriska projekt i huvudsak av offentliga medel. Men ett intressant resultat är att ca 1/5 av curatorernas första projekt finansierades via investerare och mecenater från privat sektor, vilket tyder på ett visst intresse från privat sektor att stödja nyetablering.

För att starta och upprätthålla en professionell curatorisk verksamhet i Sverige, särskilt inom det fria kulturlivet, bekräftar således enkätresultaten det faktum att tillgången till offentliga medel är central. Att Konstnärsnämndens arbetsstipendier, projektbidrag och resestipendier i dagsläget inte omfattar curatorer, trots att stödet till bildkonstområdet i huvudsak fördelas av Konstnärsnämnden, är således olyckligt. Även curatorernas utsatta situation på detta område uppmärksammades av Återstartsutredningen, som dels föreslog att Konstnärsnämndens stöd öppnas för curatorer⁷, dels att införa ett riktat stöd till curatorer för samarbete med konstinstitutioner (se vidare under faktarutan "Återstartsutredningens förslag riktat mot curatorer").⁸

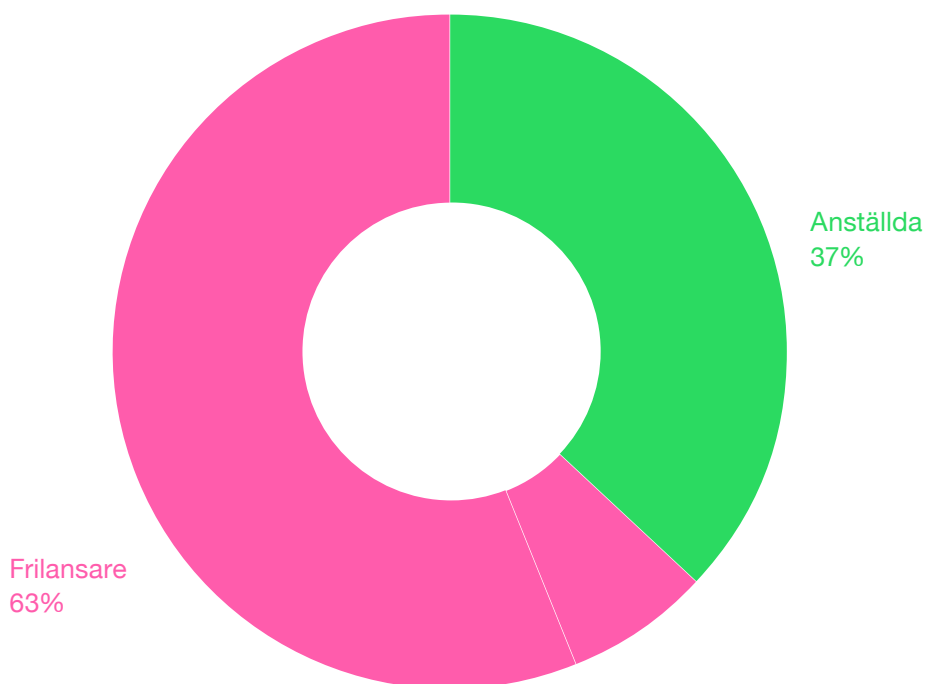
7. SOU 2021:77, s. 120.

8. SOU 2021:77, s. 240f.

Hur internationellt är curatoryrket?

Konstvärlden är internationell, vilket även avspeglar sig i enkätsvaren. Nästan 40 procent av de som besvarat enkäten har en annan nationalitet än svensk, alternativt dubbel nationalitet (svensk och en annan). Curatorer kan ha hela världen som arbetsplats och genom att många curatorer har internationella kontakter, driver de på internationaliseringen av det svenska konstlivet. Med sin kunskap om den svenska konstscenen kan curatorer fungera som "ambassadörer" och föra ut svensk bildkonst och svenska konstnärskap till den internationella konstscenen. I Sverige kan de sedan introducera nya idéer och konstnärskap som kan bidra till ett mer dynamiskt nationellt konstliv. På detta sätt bidrar curatorerna till att höja kvaliteten på bildkonstverksamheter i hela landet.

FIGUR 7 Fördelning av curatorer som för närvarande arbetar i andra länder utöver Sverige (procent)

Enkäten visar att det framför allt är de frilansande curatorerna som för närvarande arbetar som curatorer i andra länder utöver Sverige. Totalt handlar det om 28 procent av respondenterna. Detta understryker återigen hur viktigt det är att tillgängliggöra medel till resestipendier och projekt till frilansande curatorer för att stärka internationaliseringen av det svenska konstlivet och den svenska konstens ställning utomlands.

Offentliga stöd och stipendier till curatorer

I Sverige kan curatorer söka medel från Statens kulturråds anslag för det fria konstlivet för utställningar, programverksamhet eller andra projekt ”som tillgängliggör samtida bildkonst, form och konsthantverk av professionell art för allmänheten”.⁹ Viktigt att påpeka är dock att detta anslag är mycket litet och hårt konkurrensutsatt, vilket i praktiken innebär att oavlönade professionella insatser inom bildkonsten snarare är regel än undantag. Som rapporten Bildkonstens arrangörer visar, har detta i sin tur bidragit till en utveckling där fria aktörer inte söker med realistiska budgetar som t.ex. inkluderar ersättning för eget arbete, vilket är logiskt men samtidigt bidrar till att den svaga infrastrukturen bibehålls.¹⁰

Därutöver kan curatorer i dagsläget varken söka arbetsstipendier, projektbidrag eller resestipendier från Konstnärsnämnden, som är den största statliga bidragsgivaren inom bildkonstområdet, för att utveckla sin konstnärliga verksamhet eller för internationellt kulturutbyte. Undantaget är internationella curatorer bosatta utomlands som kan söka stöd via Iaspis, Konstnärsnämndens internationella program för bild och form, för att göra research om konstnärer i Sverige.

Internationellt finns dock flera exempel på länder som stöttar inhemska curatorer med arbetsstipendier och projektstöd för att möjliggöra research, utarbeta idéer och genomföra utställningar. I Danmark och Finland kan curatorer t.ex. söka stipendium för researchresor utomlands i syfte att främja internationella samarbeten.¹¹ I Norge kan curatorer söka stöd för internationella resor i syfte att bland annat främja synligheten för norsk och samisk bildkonst utomlands samt för att främja innovativa konstnärliga undersökningar.¹² Curatorer i Norge kan även söka etablerade residensprogram för att utveckla sin professionella praktik.¹³ Via den offentliga kulturfonden Mondriaan Fund kan curatorer i Nederländerna söka medel för konstnärlig utveckling, resor och till residensprogram, bidrag som bland annat ses som ett sätt att stimulera och berika den samtida bildkonsten i Nederländerna.¹⁴

9. Statens kulturråd, <https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/projektbidrag-bildkonst-form-och-konsthantverk/>

10. von Brünken, *Bildkonstens arrangörer: Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, s. 16, 22f.

11. Statens kunstfond, <https://www.kunst.dk/for-ansoegere/soeg-tilskud/kuratoriske-researchrejser-samt-Frame-Contemporary-Art-Finland>, <https://frame-finland.fi/en/grants/how-to-apply/grants-for-art-professionals/>

12. Office for Contemporary Art Norway, <https://oca.no/grants-residencies/international-support>

13. Office for Contemporary Art Norway, <https://oca.no/grants-residencies/residencies>

14. Mondriaan Fund, <https://www.mondriaanfonds.nl/en/apply-for-a-grant/grants/curator-researcher/>
<https://www.mondriaanfonds.nl/en/apply-for-a-grant/grants/residency/>

Var i Sverige arbetar curatorerna?

Majoriteten av de som besvarat enkäten arbetar med Stockholm som bas eller på en institution baserad i Stockholm. I övrigt dominerar framför allt orter i södra Sverige. Inga större skillnader går att se mellan anställda och frilansande curatorer. Enligt Bildkonst Sverige går det dock att under senare år skönja ett ökat intresse inom det professionella konstlivet för att verka utanför storstäderna. Flera konstnärer har flyttat ut sina verksamheter och skapat högkvalitativa konstcenter i glesbygd med stor betydelse för invånarnas tillgång till kultur.¹⁵

Vad är det bästa och det sämsta med att jobba som curator?

Enligt de som har svarat på enkäten är det bästa med att jobba som curator den stimulerande arbetsmiljön. Det anser såväl anställda som frilansande curatorer. Därefter skiljer sig dock åsikterna åt om vad som är det bästa beroende på anställningsform. För frilansarna handlar det framför allt om frihet. En respondent sammanfattar det så här:

”Närmare kontakt med konstnärer än institutionella curatorer. Mindre byråkrati. Större flexibilitet. Kan stå för sina egna värderingar och inte de som dikteras av institutionen”

För de anställda handlar det istället om en stabil inkomst. Mellan 30–40 procent av de anställda lyfter även en stödjande arbetsmiljö och möjligheter att utvecklas.

För frilansarna är inte oväntat en låg och/eller opålitlig lön det som är sämst med att jobba som curator, följt av otrygghet på jobbet och en osäkerhet om jobbet kommer kunna behållas. Frilansarna lyfter även fram den höga arbetsbördan, vilket kan kopplas till att många har ett ”brödjobb” vid sidan av curatorjobbet, korta uppdrag och snäva leveranstider. För de anställda är det den höga arbetsbördan som är det sämsta med jobbet som curator, följt av byråkrati. I de öppna svaren lyfts förklaringar som hierarkiska och traditionella strukturer samt att allt fler arbetsuppgifter inte handlar om curering, vilket kopplar ihop arbetsbördan med just byråkrati. En respondent beskriver det så här:

”Jag har för många olika uppgifter, curering är bara en del av mitt jobb”

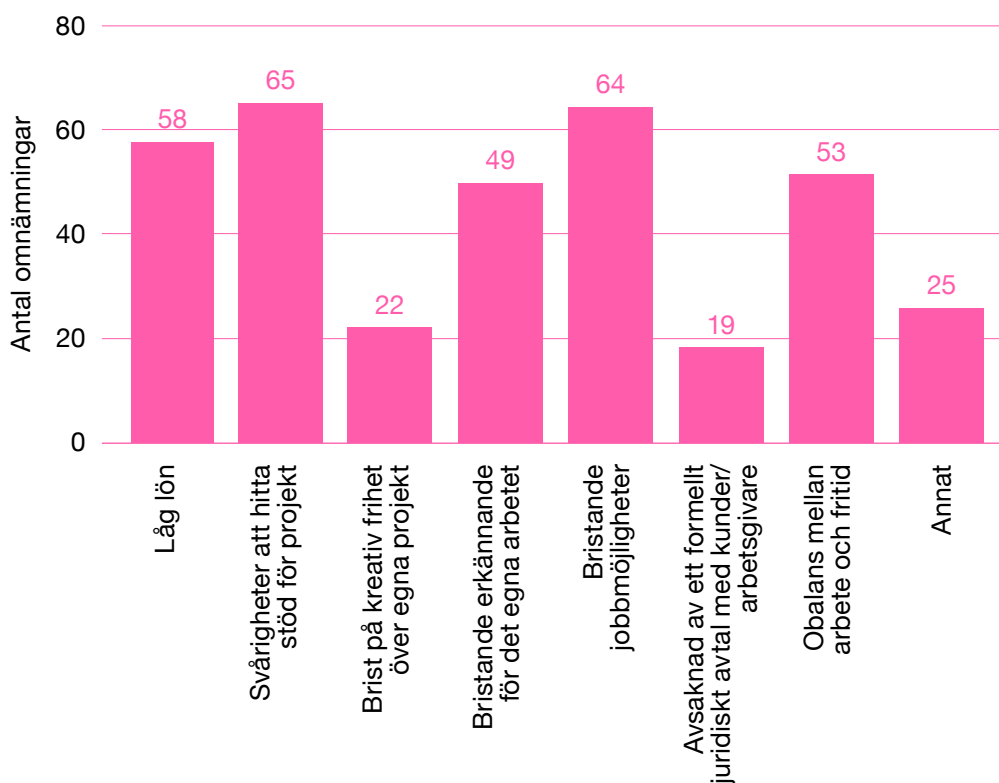
¹⁵. Samtal med Magdalena Malm, tf. generalsekreterare Bildkonst Sverige, den 13 september 2023.

Avsnittet avslutas med en fråga om grad av nöjdhet kopplat till arbetet. På en skala från 1–5 där 1 är ”jag hatar det” och 5 betyder ”jag älskar det” säger de flesta, oavsett anställningsform, att det är någonstans mellan 3=”det är ok” till 4=”jag gillar det”. Dock är extremerna något tydligare bland frilansarna, vilket kan bero på att jobbet för frilansarna är än mer passionsdrivet men också svårare rent ekonomiskt.

”Getting a permanent contract with an institution is very difficult, competition is very high, and as the years go by I find the creative freedom attached to freelancing extremely valuable. But I don’t know how much longer I can keep going without a stable base-income and/or an increased income.”

Vad hindrar en curators yrkesverksamhet i Sverige och hur kan dessa hinder övervinnas?

FIGUR 8 De största hindren för en curators yrkesverksamhet i Sverige enligt curatorerna själva (procent)

En fråga som ställdes till alla respondenter var "Vilka är enligt dig de största hindren för en curators yrkesverksamhet i Sverige?". Svårigheter att hitta stöd för projekt är det vanligaste svaret. Över hälften lyfter även låg lön. Ekonomi och stödstrukturer är således det svåraste hindret för professionellt verksamma curatorer i dag. Detta återkommer även i de öppna svaren, som särskilt tar upp bristen på stöd och stödstrukturer för frilansande curatorer, vilket både begränsar möjligheten till egen försörjning och det konstnärliga innehållet.

"Finns sällan medel att ta in externa curatorer på mindre konsthallar/museer"

"Den erhållna finansieringen räcker nästan aldrig för att täcka min tid eller ansträngning, utan täcker bara produktions- och artistarvoden"

"Brist på stöd för eller möjligheter riktade mot att stödja eller möjliggöra frilansande curatorprojekt/projekt som faller utanför eller över disciplinära gränser"

Lika många anger även brist på jobbmöjligheter och hög konkurrens som ett stort hinder. Här finns även öppna svar som tyder på en gräns mellan institutionsvärlden och den fria konstscenen t.ex. att de institutionellt engagerade curatorerna prioriteras framför de frilansande. Flera pekar på att det saknas såväl kunskap som acceptans för curators roll och kompetens inom den institutionella konstvärlden och att olika curatorsroller står mot varandra.

"Det är svårt att vara kvalificerad för anställning om man saknar konsthistorisk bakgrund, trots lång yrkeserfarenhet. Svårigheter för människor på institutionerna att förstå alternativa och praktikbaserade erfarenheter utanför "mainstream" curatorielle praktiken"

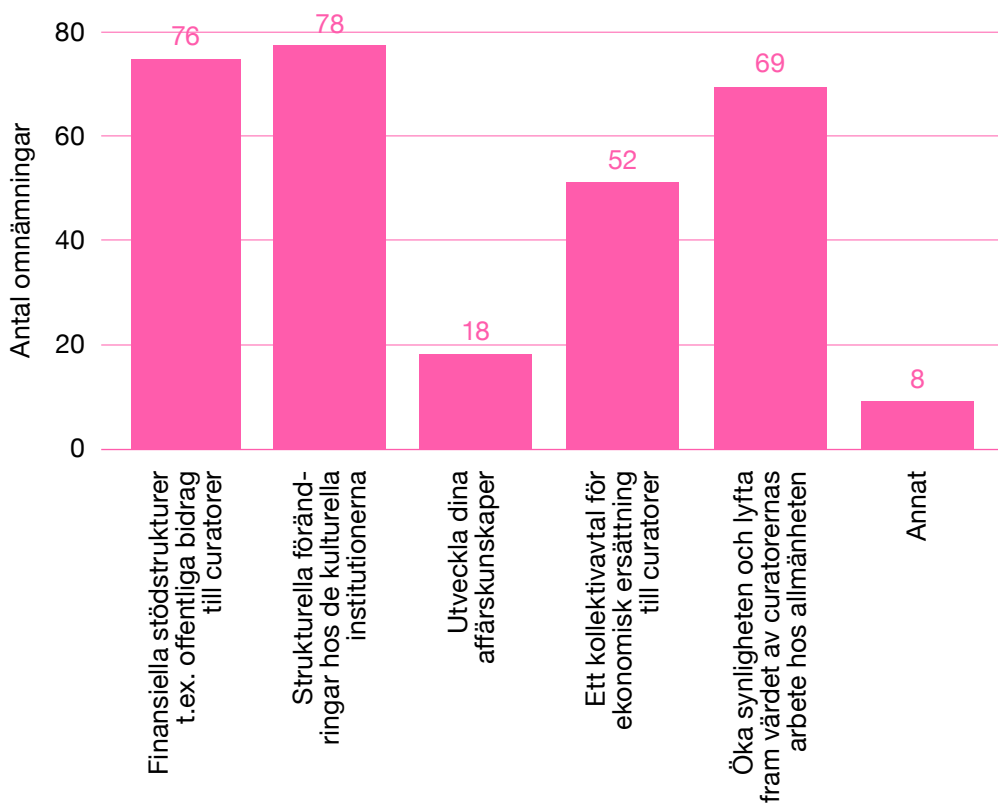
Likaså lyfts en brist inom bildkonstfältet i stort på flexibilitet, öppenhet och att engagera sig i kunskapsutbyte samt dela resurser. De öppna svaren tyder på att det kan finnas en koppling mellan bristen på jobbmöjligheter och hög konkurrens samt bristen på erkännande för det egna arbetet, som även det rankas som ett stort hinder.

"Saknar acceptans för min yrkesroll från institutioner och konstscen"

Ytterligare ett hinder som många lyfter är obalansen mellan jobb och fritid, som även fördes fram av både frilansare och anställda i avsnittet om vad som är värst med yrket.

"För mycket arbete för en person, jag är kurator, fotograf, transportör, databasprogrammerare och så vidare"

FIGUR 9 Hur kan dessa hinder övervinnas?

Hur kan dessa hinder övervinnas? Två svar dominerar tydligt denna fråga. För det första handlar det om strukturella förändringar hos kulturinstitutionerna. Kopplat till frågan ovan om hinder finns det ett behov av att öppna upp institutionerna för curatorernas kompetens. Detta är ett behov som även lyftes av Återstartsutredningen, som föreslog inrättandet av ett stöd för samarbeten mellan frilansande curatorer och utställningsarrangörer (se faktaruta).

”Att det finns bra nätverk och samarbeten mellan curatorer, så institutionernas curatorer och frilansande curatorer träffas. Drömjobbs-situationen är med andra ord när det är lätt komma i kontakt med varandra, utbyta tankar, idéer och samarbeten.”

För det andra handlar det om att skapa stödstrukturer, t.ex. statliga arbetsstipendier för curatorer. Även detta tas upp av Återstartsutredningen, som specifikt identifierar ett behov av att curatorer kan tilldelas stipendier inom bild- och formområdet (se faktaruta).

”... ju mer du investerar i det oberoende konstlivet, desto fler produktioner och fler bredare och varierande publikmedlemmar får du, eftersom det oberoende fältet producerar mycket för små summor

pengar och kan dra publik (eftersom de ofta är lokalt specifika med curering och program som lockar publik)."

Därutöver menar respondenterna att ett arbete för att öka synligheten och lyfta fram värdet av curatorernas arbete för allmänheten är en viktig åtgärd för att övervinna hindren. Detta gäller enligt de öppna svaren även gentemot institutionerna.

"Synlighet av curatorernas värde för fältet (och vad curatorer gör)"

Återstartsutredningens förslag riktat mot curatorer

Återstartsutredningen, som tillsattes i december 2020, föreslog i sitt betänkande *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77) insatser för att stärka och utveckla kulturlivet efter pandemin samt möjliggöra ett starkt, hållbart och oberoende kulturliv i alla delar av Sverige. Ett av utredningens förslag är att inrätta ett särskilt stöd på Kulturrådet på 6 miljoner kronor för samarbeten mellan frilansande curatorer och utställningsarrangörer. Syftet är att stimulera utbytet mellan frilansande curatorer och konstinstitutioner.

Utställningsarrangörerna skulle på detta sätt stärkas genom nya idéer och resurser samtidigt som frilansande curatorer skulle få möjlighet till fler arbetstillfällen och bättre betalt för utfört arbete. Detta skulle enligt utredningen även bidra till att skapa fler utställningstillfällen för konstnärer inom bild och form samt bidra till ett mer varierat utbud av utställningar och därmed till rikare upplevelser för publiken.¹⁶

Återstartsutredningen menar även att avgränsningen av vilka yrkeskategorier som kan beviljas statliga konstnärsstipendier bör ses över i syfte att fler och nya grupper av yrkesverksamma inom konstnärliga yrken kan komma i fråga för konstnärspolitiskt stöd. Utredningen lyfter särskilt behovet av stipendier inom bild- och formområdet till curatorer. I samband med detta bör även anslaget för berörda stipendier utökas.¹⁷

16. SOU 2021:77, s. 240f.

17. SOU 2021:77, s. 120.

Avslutande diskussion

Curatorn är en viktig drivkraft i Sveriges samtida konst- och kulturliv. Det är genom de utställningar som curatorer skapar som bildkonsten når ut till en publik i hela landet. I curatorernas projekt skapas även arbetstillfällen för konstnärer. I stort bidrar curatorns verksamhet till bildkonstområdets utveckling och dynamik genom att knyta ihop konstverk och konstnärskap, introducera nya idéer och skapa berättelser och sammanhang som är större än varje enskilt verk. Curatorerna i enkätundersökningen lyfter fram den stimulerande arbetsmiljön som det bästa med yrket och de flesta tycker om sitt arbete, som i några fall gränsar till passion.

Men arbetet som curator innebär också utmaningar. Markant skilda arbetsvillkor mellan anställda och frilansande curatorer på grund av mindre tillgång på medel och förutsättningar för det fria konstlivet, skapar en "vi-och-dom-känsla" mellan anställda och frilansare och ett onödigt konkurrensutsatt yrke. Detta gynnar inte svensk bildkonst. På en kvalitativ samtida bildkonstscen visas nämligen en mångfald av samtida bildkonst. Eftersom curatorerna har en nyckelroll vad gäller vilken konst och vilka konstnärskap som visas för publiken, måste det därmed också finnas en mångfald bland curatorerna för att uppnå en dynamisk konstscen. Det innebär frilansande curatorer, som enligt enkätens resultat har en större rörlighet internationellt och har möjlighet att söka sig till andra sammanhang och platser utanför de traditionella utställningsrummen. Det innebär anställda curatorer, som med institutionernas ekonomi i ryggen kan förmedla samtida konst till en större publik. Därutöver är det bra om det även finns en rörlighet mellan dessa grupper, i form av att frilansande curatorer tas in på institutionerna för att bidra med nya perspektiv och idéer samt att anställda curatorer har möjlighet att ta med sin upparbetade kunskap utanför institutionerna. Förutsättningar för yrkesverksamhet behöver således finnas både i det fria konstlivet och i den institutionella konstvärlden. Den konkurrens och brist på flexibilitet, rörlighet och kunskapsutbyte som dagens situation leder till, gynnar varken yrkesgruppen eller ett dynamiskt svenskt konstliv.

Detta kräver en förståelse för värdet av curatorernas arbete, inte bara hos allmänheten och bidragsgivarna, utan även hos den institutionella konstvärlden. Nätverk och samarbeten mellan frilansande och anställda curatorer behöver byggas. Curatorerna som besvarat enkäten lyfter vikten av ökad

synlighet och kunskap om curatorns roll och kompetens. Att de konstnärspolitiska stöden öppnas upp för curatorer skulle i detta sammanhang innebära en viktig signal till såväl den institutionella konstvärlden som privat sektor och allmänhet. I våra nordiska grannländer och i Nederländerna är detta en verklighet. Där betraktas curatorerna som viktiga aktörer, som genom tillgång till research- och resestipendier samt residens bl.a. kan synliggöra inhemska konstnärer utomlands, skapa internationella samarbeten och kontakter och därmed främja den nationella samtida konsten i hemlandet.

Parallellt med detta måste curatorer också få betalt för utfört arbete. För att bryta en situation där professionella arbetsinsatser ibland inte ersätts är det viktigt att curatorer söker medel för egen arbetstid och tar betalt för sina egna arbetsinsatser. Att en frilansande curator som arbetar heltid får ut ungefär hälften av vad en heltidsarbetande anställd curator får ut per år för sitt curatorielle arbete är en tydlig indikation på att så inte är fallet i dag.

I alla dessa frågor bör Svensk curatorförening driva på och ge stöd.

Om enkätstudien

Fördjupad diskussion om metod och underlag

Rapporten baseras på en webbaserad enkät på engelska genomförd under vintern 2022–2023. Enkäten riktade sig till professionella curatorer verksamma i Sverige, det vill säga curatorer vars professionella curatoriska verksamhet till 50 procent eller mer sker i Sverige. Som professionell curator räknas de som själva definierar sig som curator och som har slutfört åtminstone ett curatoriskt projekt. Mottagarna fick själva uppskatta om de tillhörde den utvalda målgruppen utifrån den angivna definitionen.¹⁸ De som var anställda i en organisation fick därefter också svara på frågan om formell yrkestitel. Närmare hälften svarade att det är ”curator”, vilket bekräftar att curator är en etablerad yrkestitel. Den andra hälften hade framför allt den svenska varianten ”intendent” som yrkestitel och några få hade titeln ”konstnärlig ledare/verksamhetsledare”. Därutöver fanns någon enstaka ”utställningsproducent”, ”kultursamordnare” och ”konsthandläggare”.

Uppskattningsvis finns det utifrån denna definition ca 200–300 professionella curatorer i Sverige, men eftersom studien är den första i sitt slag och register och offentlig statistik kring yrkesgruppen saknas, är undersökningspopulationen i mångt och mycket okänd.¹⁹

18. Utifrån studiens syfte definierades curatorer som “those professionals who curate cultural projects. By “curating” we mean those activities that include (but are not limited to) planning, designing, managing, producing, selecting, interpreting, relating, caring, enabling, mediating, communicating, and exhibiting cultural materials for an audience, either in a space (physical or virtual), or as a cultural object. We can draw a comparison to a director who brings together cast and crew to make a film or a theater play. Similarly, curators select and combine cultural materials to create some kind of cultural product or expression, such as an exhibition, a publication, a live performance, etc.”

19. Curatorer ingår enligt Statistiska centralbyråns yrkesklassificering i SSK 2621 Museiintendenter m.fl. vilket omfattar alla yrken som ”planerar och organiserar verksamhet på museer och konstgallerier samt ordnar utställningar och visar samlingar. Samlar in, undersöker, bedömer, klassificerar och dokumenterar miljöer eller föremål av kulturhistoriskt värde. Vårdar, förmedlar kunskap och ger råd om föremål”. Källa: <https://statistikdatabasen.scb.se>.

Urvalsmetodik

För att nå ut med enkäten till målgruppen användes i huvudsak ”snöbollsmetoden” som urvalsteknik, genom att befintliga respondenter uppmanades att dela undersökningen med andra Sverigebaserade curatorer. Curatorer vid institutioner kontaktades direkt via e-post. Därutöver lades information och länk till enkäten ut på Svensk curatorförenings webbplats, i nyhetsbrev till medlemmar och i sociala medier. Ett utskick gjordes även via DIK – facket för kultur, kommunikation och kreativ sektor. På detta sätt uppnåddes totalt 108 respondenter. Eftersom urvalet inte är slumpmässigt, kan metoden dock leda till ett antal systematiska fel. Ett sådant är att representationen av anställda curatorer i urvalet i relation till frilansande curatorer troligtvis är högre än i verkligheten. En följd av detta är även att andelen som arbetar internationellt troligtvis är lägre än i verkligheten, eftersom det är större sannolikhet att frilansande curatorer även arbetar med projekt utomlands än vid heltidsanställning på en Sverigebaserad konstinstitution. Ett annat systematiskt fel kan vara att utskicket nådde ut ojämnt geografiskt i Sverige.

Referenser

Betänkanden och rapporter

Johansson, Anna och Reichert, Emma. *En undersökning av frilanscuratorers arbetsmarknad i Sverige*, 2008.

von Brünen, Tanja. *Bildkonstens arrangörer: Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, Stockholm, 2023.

SOU 2018:23. *Konstnär - oavsett villkor?*

SOU 2021:77. *Från kris till kraft. Återstart för kulturen.*

Webbsidor

Frame Contemporary Art Finland.

<https://frame-finland.fi/en/grants/how-to-apply/grants-for-art-professionals/>

Hämtad 15 augusti 2023.

Mondriaan Fund. Curator Researcher.

<https://www.mondriaanfonds.nl/en/apply-for-a-grant/grants/curator-researcher/>

Hämtad 15 augusti 2023.

Mondriaan Fund. Residency.

<https://www.mondriaanfonds.nl/en/apply-for-a-grant/grants/residency/>

Hämtad 15 augusti 2023.

Office for Contemporary Art Norway. Current Residencies.

<https://oca.no/grants-residencies/residencies>

Hämtad 15 augusti 2023.

Office for Contemporary Art Norway. International Support.

<https://oca.no/grants-residencies/international-support>

Hämtad 15 augusti 2023.

Statens kulturråd. Projektbidrag bildkonst, form och konsthantverk.

<https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/projektbidrag-bildkonst-form-och-konsthantverk/>

Hämtad 15 augusti 2023.

Statens kunstfond. Kuratoriske researchrejser.

<https://www.kunst.dk/for-ansoegere/soeg-tilskud/kuratoriske-researchrejser>

Hämtad 15 augusti 2023.

SVENSK KURATORFÖRENING